PAPER - 1

MT

2018 1200

Seat No. [| | | | | |]

MT - SANSKRIT ENTIRE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - PRELIM - I PAPER - I

Time : 3 Hours **Model Answer Paper** **Marks : 80**

	प्रथमः विभागः - गद्यम् ।	
उ.१.	**अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । पारम्परिकाणि ऊर्जासाधनानि मर्यादितानि यतः **तेषाम् उपलब्धिः निसर्गतः भवति ।**	१
II)	पूर्णवाक्येन उत्तरत । **भूमौ रन्ध्रं निर्माय निष्कास्य च कृष्णसुवर्णस्य संस्करणं क्रियते ।**	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । सौरं स्रोतः अमर्यादितम् । - **सत्यम् ।**	१
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	उचितं पर्यायं चित्वा रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत ।	१
१)	अवकराच्च = **अवकरात् + च ।** २) भाग्यरेषैव = **भाग्यरेषा + एव ।**	
II)	मञ्जूषातः उचितं पर्यायशब्दं चित्वा लिखत ।	१
१)	निसर्गः = **सृष्टिः ।** २) प्रसिद्धः = **विख्यातः ।**	
III)	योग्ये विशेषणे चित्वा लिखत ।	१
१)	**अपारम्परिकाणि** ऊर्जासाधनानि । २) **अक्षयम्** सौरस्रोतः ।	
IV)	**निर्माय, निष्कास्य ।**	१
उ.१.	**ब) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । विविधसमस्यानां निराकरणार्थं भिक्षवः गौतमबुद्धं प्रति गच्छन्ति यतः **भगवान् सुगतः एवास्माकं पिता इति भिक्षवः मन्यन्ते स्म ।**	१
II)	कः कं वदति ? **भगवान् बुद्धः भिक्षुं वदति ।**	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा योग्यं वा अयोग्यमिति लिखत । पुरातनवस्तूनाम् उपयोगः नैव कर्तव्यः । - **अयोग्यम् ।**	१

२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	पूर्वपदं लिखत ।	१
१)	तदाकर्ण्य = **तत्** + आकर्ण्य । २) मयेति = **मया** + इति ।	
II)	समूहेतरपदं लिखत ।	१
१)	तथागतः, भिक्षुः, सुगतः - **भिक्षुः** ।	
२)	शयनीयम्, जीर्णम्, पुरातनम् - **शयनीयम् ।**	
III)	विशेषण-विशेष्ययोः मेलनं कुरुत ।	१
१.	जीर्णानि **चीवराणि ।** २. विख्यातः **बौद्धविहारः ।**	
IV)	**भगवता, त्वया, कुतुहलेन, मया, प्रसन्नचित्तेन ।**	१
३.	**पृथक्करणम् ।**	२
	क्रमसंयोजनं कुरुत ।	
i)	भगवन्तं प्रति गमनम् । ii) नूतनचीवराणां कृते प्रार्थना ।	
iii)	पुरातनचीवराणां सदुपयोगविषये कथनम् । iv) नूतनचीवराणां प्राप्तिः ।	
उ.१.	**क) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।	१
	पक्षिमित्रैः वलयाङ्कनं कृतं वर्तते यतः **खगानाम् अध्ययनम् आवश्यकम् ।**	
II)	पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत ।	१
	विविधप्रकारकाः क्रौञ्चाः तृणेषु भक्ष्यं गवेषमाणाः दूरतः नयनपथमायान्ति ।	
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत ।	१
	नामशेषान् खगान् द्रष्टुं पर्यटकाः केवलदेवराष्ट्रीयोद्यानम् आगच्छन्ति । - **असत्यम् ।**	
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	चतुर्थपदं लिखत ।	१
	जलपक्षिणोऽपि : जलपक्षिणः + अपि :: पक्षिणोऽत्र : **पक्षिणः + अत्र ।**	
II)	**समूहेतरपदं चित्वा लिखत ।**	१
१)	क्रीडन्ति, हरन्ति, खेलन्ति - **हरन्ति ।**	
२)	वृक्षाः, पादपाः, खगाः - **खगाः ।**	
III)	मञ्जूषातः उचितं विशेषणं चित्वा लिखत ।	१
१)	**शुष्का** तृणस्थली । २) **श्वेतः** चमसचञ्चूः ।	
IV)	**द्रष्टम्, ज्ञातुम् ।**	१

३. **पृथक्करणम् ।** २

पक्षिणां स्थलानि
- **शुष्का तृणस्थली**
- **जलस्थली**
- **महावृक्षाः**
- **आनूपम्**

द्वितीयः विभागः - पद्यम् ।

उ.२. **अ) पद्यांशौ पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **पृथक्करणम् । (स्तम्भपूरणं कुरुत ।)** २

वर्णः	घोषः	कवयित्री कं नमति?	मेदिनी केन हसति?
हरितः	**जयतु किसानः**	**कृषकम्**	**कृषीवलानां श्रमेण**

उ.२. **ब) पद्यांशान् पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **शब्दज्ञानम् ।**

I) विलोमशब्दौ चित्वा लिखत । १

i) लघुता × **गुरुता ।** ii) दुष्टाः × **सन्तः ।**

II) विशेषण-विशेष्ययोः मेलनं कुरुत । १

'अ'	'ब'
1. मकरन्दतुन्दिलानाम्	**अरविन्दानाम् ।**
2. समुपागतवति	**मधुकरे ।**

२. **रिक्तस्थानानि पूरयित्वा प्रथमश्लोकस्य अन्वयं पुनर्लिखत ।** २

यत् एतत् **अप्रार्थनं** तत् **गुरुतायाः** मूलम्, तत् सौख्यम्, तत् यशः, तत् **और्जित्यम्**, तत् **पुंसां** सौभाग्यं नाम ।

क) अधोदत्तेषु सुभाषितेषु २ सुभाषिते शुद्धे पूर्णे च लिखत ।

i) धृतिः **क्षमा दया शौचं कारुण्यं वागनिष्ठुरा ।** २
मित्राणां चानभिद्रोहः सप्तैताः समिधः श्रियः ।।

ii) वंशभवो **गुणवानपि सङ्गविशेषेण पूज्यते पुरुषः ।** २
न हि तुम्बीफलविकलो वीणादण्डः प्रयाति महिमानम् ।।

iii) रागे **द्वेषे च माने च द्रोहे पापे च कर्मणि ।** २
अप्रिये चैव कर्तव्ये चिरकारी प्रशस्यते ।।

ड) **वृत्तनाम चिनुत ।** १

(महीपतेः .... तेषाम् ।।) अस्य श्लोकस्य वृत्तनाम **उपेन्द्रवज्रा** इति ।

तृतीयः विभागः - स्थूलवाचनम् ।

उ.३. **पद्यांशान् पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**

१. **अवबोधनम् ।**

I) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । १

संस्कृतभाषा राष्ट्रभाषा भवितुमर्हति इति भीमरायस्य अभिमतम् । - **सत्यम् ।**

II) एकपदेन उत्तरं लिखत । १

भीममैत्रसंवादवृत्तं **प्रमुखवृत्तपत्रेषु** प्रकाशितम् ।

२. **पृथक्करणम् । मेलनं कुरुत ।** २

अ		ब
१. तत्संवादं श्रुत्वा	-	**सर्वे चकितचकिताः ।**
२. मैत्रोपनाम	-	**संस्कृतवाण्या निजशङ्काः पप्रच्छ ।**
३. वृत्तं पाठं पाठं	-	**सर्वे प्रभाविताः ।**
४. भीमरायः	-	**गीर्वाणगिरैव प्रत्युत्ततार ।**

चतुर्थः विभागः - लेखनकौशल्यम् ।

उ.४. **यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ३ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**

अ) **कथापूर्तिः । (मञ्जूषातः उचितशब्दान् चित्वा कथां पुनर्लिखत ।)** ५

अद्यत्वे हॉकीक्रीडा जनानां **लोकप्रिया** क्रीडा वर्तते । शतमीटरपरिमिते विशाले **क्रीडाङ्गणे** एकस्मिन् पक्षे एकादशक्रीडकानाम् अपरस्मिन् पक्षे च एकादशक्रीडकानाम् इतस्ततः धावतां दृश्यम् अतीव मनोहारि । यदा निपुणक्रीडकेन नीयमानः कन्दुकः परपक्षगोले **प्रविशति** तदादर्शकाः करतलध्वनिं कुर्वन्तः **विजयपक्षस्य** उत्साहं वर्धयन्ति । यः दलः अधिकान् गोलकान् करोति स विजयी भवति । आकाशवाणियन्त्रात् हॉकी-प्रतियोगितानां समाचारान् अनेके जनाः श्रुण्वन्ति अथ च दूरदर्शनयन्त्रेभ्योऽपि लक्षशः दर्शका क्रीडकानां खेलचातुर्यं **दृष्ट्वा** प्रसीदन्ति ।

ब) **निबन्धलेखनम् ।**

३ पर्यायेषु १ विषयम् अधिकृत्य पञ्चवाक्यात्मकं निबन्धं लिखत । ५

i) **अश्वः ।**

विचक्षणः चपलः तथा श्रमशीलः पशुः अस्ति खलु अश्वः । अश्वस्य वेगः अतुलनीयः । तस्य शक्तिः महती । सर्वे सर्वत्र अश्वशक्तिम् एव प्रमाणयन्ति । अश्वः सुन्दरः । तस्य ग्रीवा दीर्घा । तस्याः उपरि स्थिताः मृदुतमाः विशालाः केशाः चित्ताकर्षकाः । पुरा अश्वः योद्धानां सहायकः । सः स्वामिनिष्ठः । तस्य स्वामिनिष्ठया महाराणाप्रतापसिंहस्य चेतकः नाम्नः तथा गौतमबुद्धस्य कन्थकः नाम्नः अश्वस्य स्मरणम् अवश्यं भवति ।

ii)	**रक्षाबन्धनम् ।** श्रावणपौर्णिमायां रक्षाबन्धनमहोत्सवः सम्पद्यते । एतस्मिन् दिने भगिनी बन्धोः करे रक्षासूत्रं बध्नाति । बन्धुः भगिन्याः रक्षणकर्ता अस्ति । एतत् स्नेहसूत्रमयं बन्धनं दृढं भवति रक्षासूत्रबन्धनेन। राज्ञी पद्मावती मुगलसम्राजं हुमायुनं रक्षाबन्धनदिने रक्षासूत्रं प्रेषितवती । तेन प्रेरितः सः स्वसैन्यं रजपूतानां साहाय्यार्थं प्रेषितवान् । एषा कथा तु प्रसिद्धा । सबलाः दुर्बलान् रक्षन्तु, सर्वेषां मङ्गलं भवतु इति भारतीयाः एतेन रक्षाबन्धनेन सूचयन्ति । एषः एव एतस्य उत्सवस्य विशेषः ।	
iii)	**दूरदर्शनम् ।** अधुना गृहे गृहे दूरदर्शनसंचाः वर्तन्ते । दूरदर्शनं मनोरञ्जनस्य उत्तमं साधनं तु अस्ति एव । तथापि दूरदर्शनस्य माध्यमेन एकतः उपविश्य एव वयं जगति यत्प्रचलति तद् ज्ञातुं शक्नुमः । विश्वविख्याताः राजनीतिज्ञाः कलाकाराः च अस्माकं परिचिताः भवन्ति । जगति कुत्रापि क्रीड्यमानाः क्रीडास्पर्धाः वयं गृहे उपविश्य एवसुखेन अवलोकयामः । बालानां कृते उपयुक्ताः कार्यक्रमाः प्रसारिताः भवन्ति । लोकशिक्षणार्थं दूरदर्शनस्य माध्यमम् अत्यन्तम् उपयुक्तम् । परं सातत्येन दूरदर्शनस्य अवलोकनं नेत्राणां कृते हानिकारकं एव भवति । यथा दूरदर्शनं हितकारकं तथैव हानिकारकं भवति ।	
क)	**संस्कृतानुवादः ।**	
	८ वाक्येषु ५ वाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादं कुरुत ।	५
i)	सज्जनाः / सत्पुरुषाः न्याय्यमार्गं न कदापि त्यजन्ति ।	
ii)	वृक्षाः तेषां छायया पथिकान् आनन्दयन्ति ।	
iii)	मम समीपे वस्त्रस्यूतः सदैव वर्तते ।	
iv)	त्वं तां वार्ताम् अपठः वा ? / अपि त्वया सा वार्ता पठिता ?	
v)	न्यायाधीशः अपराधिनम् दण्डयेत् / दण्डयेत ।	
vi)	एते पुष्पिताः वृक्षाः रमणीयाः दृश्यन्ते ।	
vii)	पक्वम् आम्रम् पीतम् भवति ।	
viii)	(त्वं) धूर्तशृगालस्य कथां कथय ।	
ड)	**वाक्यरचना ।**	
i)	धातूनां प्रयोगः - ४ धातुषु ३ धातून् प्रयुज्य ३ वाक्यानि संस्कृतभाषया लिखत ।	३
१)	देवः भक्तान् **सङ्कटात्** रक्षति ।	
२)	गुरुः **शिष्येभ्यः / शिष्येषु** ज्ञानं वितरति ।	
३)	चातकः **मेघान्** जलं याचते ।	
४)	गुरु **छात्रेभ्यः** कथां कथयति ।	
ii)	अशुद्धिसंशोधनम् - अव्ययानि प्रयुज्य रचितेषु ४ वाक्येषु २ वाक्ययोः अशुद्धिसंशोधनं कुरुत ।	२
१)	**ज्ञानं / ज्ञानेन / ज्ञानात्** विना न मोक्षः । २) **सर्पात्** भीतिः अस्ति ।	
३)	**गृहम्** अभितः विद्यालयं वर्तते । ४) अलम् **अतिभोजनेन** ।	

पञ्चमः विभागः - व्याकरणम् - उपयोजनकौशल्यम् ।

उ.५ **यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ५ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**

अ) **क्रियापदरूपैः आवलिपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

तृतीयपुरुष-एकवचनस्य रूपाणि लेखनीयानि ।

धातुः	द्वितीयः भविष्यकालः	परोक्षः भूतकालः	प्रथमः भूतकालः	वर्तमानकालः	आज्ञार्थः	विध्यर्थः
साध् (५ प.प.)	**साधिष्यति**	ससाध	**असाध्नोत्**	साध्नोति	**साध्नोतु**	**साध्नुयात्**
ग्रह (९ आ.प.)	**ग्रहीष्यते**	**जग्राह**	अगृह्णात	**गृह्णीते**	गृह्णीताम्	**गृह्णीत**

ब) **नाम-सर्वनामरूपैः आवलिपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
तृतीया	दिशा	**दिग्भ्याम्**	**दिग्भिः**
सप्तमी	**जन्मनि**	जन्मनोः	**जन्मसु**
चतुर्थी	**अस्मै**	**आभ्याम्**	एभ्यः
पञ्चमी	**मत्**	आवाभ्याम्	**अस्मत्**

क) **धातुसाधित-विशेषणैः कोष्ठकपूर्तिं कुरुत । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

कर्मणि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्मणि विध्यर्थक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्तरि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्तरि वर्तमानकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्
खण्डिता **आदिष्टः**	**खाद्यम्** **श्रवणीयः**	**स्मृतवती** **दृष्टवान्**	**वर्तमानः** **कुर्वाणः**

ड) **समासाः ।**

विग्रहवाक्यानां समासनामभिः सह मेलनं कुरुत । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।) ३

	समस्तपदम्	समासनाम
i)	तपसे वनम् ।	**चतुर्थी तत्पुरुष**
ii)	ऊर्मिभिः सहः ।	**सह बहुव्रीहि**
iii)	रक्तौ पक्षौ यस्य सः ।	**बहुव्रीहि**
iv)	हरिता आभा ।	**कर्मधारय**
v)	नाट्यविषयकं शास्त्रम् ।	**मध्यमपदलोपी कर्मधारय**
vi)	शान्तिः च सुखं च ।	**इतरेतर द्वन्द्व**
vii)	आत्मनः परिचयः ।	**षष्ठी तत्पुरुष**
viii)	न उपलब्धिः ।	**नञ् तत्पुरुष**

इ)	**वाक्यपरिवर्तनम् । (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।)**	३
i)	राममन्दिरे **अयं** छत्रपतिशिवरायस्य **चित्रं विलेखितवान्** ।	
ii)	**यदा निशा प्राप्ता तदा सः** निद्राधीनः जातः ।	
iii)	**अहं** कीर्तिकथाः **स्मरामि** ।	
iv)	**त्वं** सत्वरमुपचारं **कुरु** ।	
फ)	**सङ्ख्यावाचकाः । (रिक्तस्थानपूर्तिः ।) (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।)**	३
i)	साहित्ये **नव** रसाः सन्ति ।	
ii)	मम **षड्भिः** सहायकैर्वैद्यैः चिकित्सकरूपेण कार्यमारब्धम् ।	
iii)	देवक्याः **अष्टमम्** अपत्यं नाम भगवान् श्रीकृष्णः ।	
iv)	मम मातामही दिनस्य **द्विवारम्** औषधं सेवते ।	
	षष्ठः विभागः - अनुवादकौशल्यम् ।	
उ.६.	**अ) संस्कृतगद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।**	४
	Often many times, in practice, a person himself knows (realizes) that he has been deceived.At that time he says, "I am a fool."But if somebody else calls him a fool, then he gets angry. A person should know if I get angry, I am my own enemy. If I love, then I alone am my friend.Just by imagination, we consider other people asfriends or foes (enemy). He who nurtures my ego is my friend.He who hurts my ego is my foe.In short, my mind itself is my friend or my foe.	
ब)	**संस्कृतपद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।**	४
	Someone has something in excess by which heattains fame in the world; Indeed everyone isnot all-knowing (omniscient). Does the केतकी bear fruit ? Does the jack fruit flower ? Is the betelleaf endowed with flower or fruit ?	
क)	**संस्कृतनाट्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।**	४
	Chamberlain - (Entering suddenly) This is thepair of garments. Hero - (Having seen, says to himself delightfully) Fortunately my desire has been accomplishedby the unexpected acquisition of these pair of garments. Chamberlain - This has been sent by the honorable mother मित्रावसु The prince may wear this. Hero - O Chamberlain, bring it. (The chamberlain takes the pair of red garments to him. Havingtaken that, the hero says to himself) My wedding with मलयवती has been successful.(Moves around and say aloud) Chamberlain, you may leave. My words of gratitude should be offered to the honorable lady.	
	** ** ** ** **	